

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3221

28

Z-26

1860

ՊՐԱՏՈՒ

Ի

ՎՈՐՈՐ

ՏԵՏՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐՃԵԱՆ

Կոստանդնուպօլիս, Գիւնանկար

— 1860 —

28

2-26

W. W. S. M. M.

P

W. W. S. M. M.

28 ար.

Հ-26 ՊՂԱՏՈՆ Ի ՎՈՍԲՈՐ

ԸՆՆԴԴԻՄ

Դ Ի Մ Ա Կ Ա Ի Ո Ր

Ք Ա Ք Ք Կ Ա Ք Ք

և

Ք Ա Ք Ք Ք Ք Ա Տ Ո Ն Ա Ա Ա

ԸՆՈՒՆ ԳԻՔԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ

ԱՐՄԵՆԱԿ 2. ԶԻԶՄԷՃԵԱՆ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒԲԵՆԻ 3. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Ֆիզմանցրաք

— 1860 —

46800-աի

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տ • Տ • ՄԱՏԹԷՈՍԻ

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ
Ամենայն Հայոց

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

Տ • ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Սրբազան Արքեպիսկոպոսի

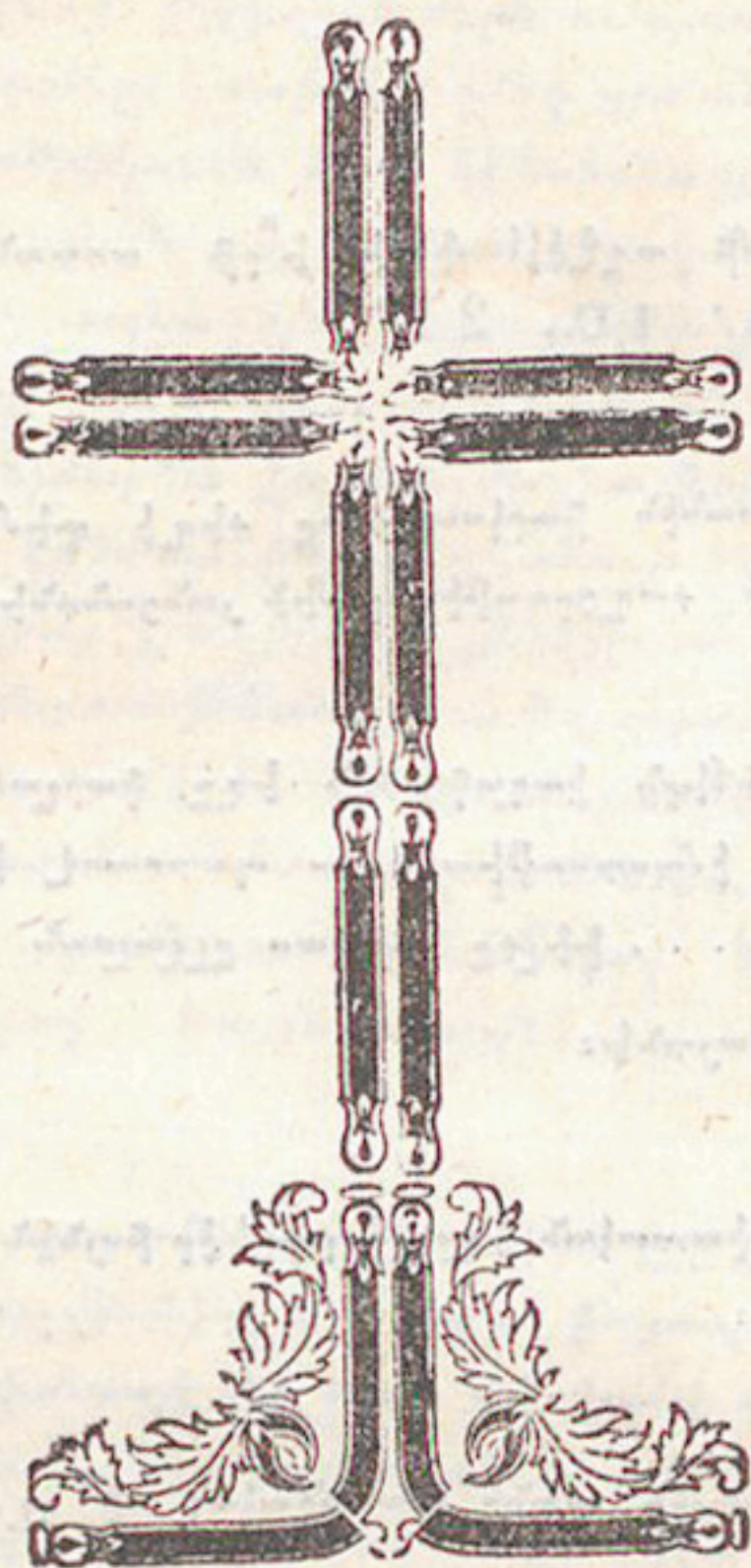
ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ Կ-ՊՕԼՍՈՅ

Տ • ՍԱԲԳՍԻ

Սրբազան Արքեպիսկոպոսի

1816

40

«Այլ ինչ +ս= Լէցէ պարէել Բայց Գայն 'է Խաւն Տեառն Կրօյ
Յեառնի Բրիտարսի»: Գաւ. Զ. 14.

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Իրաւասիրութիւնը, Ազգային սէրն ու պատիւը, Աթոռի-
կոսական Սրբազան Գահը, կ'ստիպեն զմեզ այս անդամասպարէզ
ժամանելու, ուր Ամերիկայէն եկող Միսիսնարք տմարդաբար
նախատինք կը տեղացընեն Հայ-Լուսաւորչական Նկեղեցւոյն,
և անոր նորընտիր Սրբազնագոյն Հայրապետին վրայ: Մենք ալ
ուրեմն ճակատաբաց ճշմարտասիրութեան անընկճելի գինուց
պատասպարեալ իբր ճշմարիտ Հայ և ճշմարիտ Քրիստոնեայ*, այս
նոր ասպարիզին մէջ կը նետուինք, ընդհանուր իրաւասիրաց մը-
տադրութիւնը մեր վրայ հրաւիրելով քննելու անաչառաբար թէ՛
պիտի կարենա՞նք ճշմարտութեան Աստուծոյ զօրութեամբը, Գող-
դոթայի Սաչին օժանդակութեամբը այս անդամայտնել թէ՛, ի՞նչ
տարօրինակ և խաբէական ձեռնարկութիւններով, անխմաստ խլն-
դիրներով, անճոռնի տրամաբանութիւններով, ծաղրելի իմաս-
տակարանութիւններով, և այլն, և այլն, լեցուած աշխատու-

* Մասնաւոր ազգայնաբանութեան ճշմարտանախ ըլլալովն ազգայնա-
պարտաւոր ինքնեմք ինքզինքնէն, այս անգամ բացառութեան ճշմարտ-
ընկերացողաց, մեր Թուրքանոյնի մէջ գրած մէկ խօսքի մը վրայ. խօսքի մը
որ իրնայ շարասիր Ռշնատեաց ղեկի մը ըլլալ դիւր արժանիք, և մեանգամայն
գայեակալութեան արհարաց: Յիշեալ խօսքն « Ե, Արեւ մէկ է Քրիստո-
նէութեանը և բաժնաւոր ղեկ »: (Թուրքանոյն. Երես 17): Այս խօս-
քով Ռշնատեան իրնայ ըսել « արեւ մէկ է Քրիստոնէայ եմք ». հետե՛
մէկ ղանանք Քրիստոնէայ ղեկի իրնար ճանչնալ, այլաւել Քրիստոսի և
Քրիստոնէութեան Ռշնատե, ինչպէս որ Թուրքանոյնի մէջ ալ յիշած էմք.
Բայց մէկ ինչ նպատակաւ « Քրիստոնէութեանը մէկ է և բաժնաւոր ղեկ »
ըսինք. նիտելու ինչը « Ե. Բայց պարճարանիս ալ անյայտ ղեկ »:

Մենք Քրիստոնէութիւն ըսելով յայտնապէս ազգայնաբան ընդ-
հանրական Նկեղեցւոյ Քրիստոնէութեանը ըսել ազգայնեմք, անանկ որ այս
Քրիստոնէութեան ինչ ճշմարտական եկեղեցիէն դուրս արտաքինաւ
մանր մանր Քրիստոսի լի անստիճան թողելու ազանդները և ազանդա-

Թիւն մըն է, այս օրերս Ամերիկացի Երեցական Միսիօնարաց
ճգնութեամբը նոր հրատարակեալ ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ ԵՒ ԲԱՐԻ
ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ անուն գիրքը, 158 երեսներէ բաղկացեալ և տը-
պեալ 'ի Տպարանի Յ. Փափազեան:

Այս մասին մենք չենք պարծենար իբր Աստուածաբան մը,
չէ. այլ մեր համարձակութիւնը՝ այսպիսի աշխատութեան մը
ձեռք զարնելնու ճշմարտասիրութիւննիս է. որն որ մեր մէկ հա-
տիկ վահանը պիտի ըլլայ այս մեր ներկայ դործքին մէջ, և մեր
միմիայն ուղեցոյցը:

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Վերոյիշեալ Միսիօնարական ճգնութիւնը առջի անգամ
երբոր մէկ ծայրէն մինչև միւս ծայրը կարդացի, չի կրցայ զար-
մանքս բռնել թէ՛ ինչպէս Ամերիկայի ուսումնարաններու մէջ
կրթուող մէկը ձեռք զարկեր է այսպիսի աշխատութեան մը, որն
որ եթէ նախատինք չի բերեր իւր հայրենեացը՝ մեծ հրաշք մը
սեպուելու է: Առջի անգամ չուղեցինք զայն քննութեան առնել:

արները ամենեւնի բաժին չունին. ըստ որում երեւոյթ Քրիստոսի սուղա-
փար ընդհանրապէս Եկեղեցին չէ թէ մայն մեզ չեն, չէ թէ մայն ար-
քաստեալ են, այլ նաեւ ծաղրելի համարձակութեամբ զայն Քրիստոսի
Տեառն մերոյ Առաքելաւորի և սուղափար Եկեղեցին ըլլալը չեն ըն-
դունիր, և մանաւանդ անոր Քրիստոսեանութեան քարոզելու յիմար ընկաց-
տին մեզ ինչ գործունէն. արդ ընկերացողներնիս գոհ ընելու, թշնամիներնա-
զենք չի որալու, և արհարներուն գայեակութեան մը չի որալու համար՝
այս մեր իօսել լեզուն բացարարած ըլլալու համար յօժար կամօք ինչ յայտ-
նեմք թէ մեք «Քրիստոսեանութեանը բաժնաւոր չեն» ըսելովն, յայտնա-
պէս ըսել ինչպէնք Տեառն մերոյ, Յիսուսի Քրիստոսի Առաքելա-
ւորութիւնը ուղղափառ ընդհանրական Եկեղեցին իւր միութիւնը
կորսնցուցած չէ. հետեւեալ Քրիստոսի վերայն նկարմամբ Բարեւոյն
սուղափար է խորձանսեւէ:

Չասն դի՛ չէինք կրնար հաւատալ, որ զայն անգամ մը աչքէ անցընողները, չի տեսնէին անոր մէջ պարունակեալ խաբէութիւնները, սեւա սուտերը, Սուրբ Գրոց եղած զրկանքները, կեղծ Ստուածարանութիւնները, անտեղի և քաշքշողական ծաղրելի մեկնութիւնները, և ասոնց ամենէն առաւել հեղինակին սրբամտութիւնը և կատաղի վայրաբարդութիւնը, մեր նորընտիր Սրբազնասուրբ Հայրապետին դէմ, որն որ իրեն աչքէն փակեղած է ... :

Բայց հասարակութիւնը, անմեղ պարզամիտ հասարակութիւնը, իրաւամբ շարժեց մեր սրտին կարեկցութիւնը, և ստիպեց զմեզ չի թողուլ զանոնք անմտադիր այս նոր ճիղուխիժական թակարթէն զգուշացընելու ... : Ահա մեր զխաւոր պատճառը, որով անշուշտ չէինք կրնար ներկայ աշխատութեանս ձեռք չի դարնելու, և այս մեր Ազգային սրբազան պարտականութենէն հեռի մնալու. ուստի սիրտ առինք, և երկնից շնորհիցը պատասպարուելով՝ աշխատութեանս սկսանք, հաստատ հաւատալով որ ճշմարտութեան Աստուածը ինչպէս որ պիտի օգնէ գրիչնուս, նոյնչափ ալ արդատաւոր պիտի ընէ աշխատութիւննիս, որով թէ մենք և թէ մեր սրբակից արիւնակիցներնիս պիտի մխիթարուինք

Չուզելով որ մեր ներկայ աշխատութիւնը վերոյիշեալ դիմադրաւոր ԲՍՌԻ ՄՍՏԳ և ԲԱՌԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵՍՅԻՆ նման խառնաշփոթ, անյառաջարան, անբաժանելի և անվերջարան թողուլ, աղէկ սեպեցինք զայն հեղինակութեան օրէնքին համաձայն, ինչպէս որ յառաջարանով և վերջարանով, նոյնպէս ալ զատ զատ յօդուածներով կարգադրել. որով ընթերցողք փոխանակ ինքրդինքնին կորսնցընելու խառնիխուռն ասացուածոց մէջ, պարզօրէն և դիւրութեամբ կարենան ինքրդինքնին յազեցընել արդ ներկայ աշխատութեամբս մենք պիտի յայտնենք՝

- Ա. Գրքին պարունակած անլայել նախատինքները, թէ իբր մարդ և թէ իբր Քրիստոնեայ :
- Բ. Անոր խաբէական ձեռնարկութիւններով, կեղծեալ տրամաբանութիւններով և իսկական իմաստակութեամբ լի-ըլլալը :
- Գ. "Մարդս 'ի բնէ չար է," մոլար դրութեանը դէմ :
- Դ. Հեղինակին Հայաստանեայց Առաւորչական Եկեղեց-
- Պ.

ւոյն վրայ ունեցած տգիտութիւնը:

Ե. Գրքին անկարևոր նիւթերով և յայտարարութիւններով լեցուն ըլլալը:

Զ. Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ամենօրհնեալ Սուրբ Կոյս Մարիամայ Միածին որդին ըլլալը պիտի հաստատենք:

Է. Պիտի հաստատենք Հայաստանեայց Լուսաւորչական Եկեղեցւոյն իրաւունքները՝ ՚ի մասին Եպիսկոպոսաց ամուրիութեանը:

Ը. Գրքին անունը խաբէական ձև մը ըլլալը:

Թ. Հեղինակին անունը գրքին վրայ չի գտնուիլը՝ վախկոտութիւն և փախուստի ճամբայ է:

Ժ. "Սիրելիներ՝ ամեն հոգիի մի հոււատար, հապա՛ հոգիները փորձեցէք, թէ արդեօք Աստուծմէ՞ք են,,. Ա. Յովհ. Բ. 1, Պիտի հնազանդիմք Առաքեալին, (և ինչպէս որ յայտնի է յիշեալ Առաքելական խօսքը իւր գրքին նախադուռին վրայ դնելովը) և հեղինակին փափաքին, և պիտի փորձենք թէ՛ "արդեօք Ամերիկացի Քարողիչները (որոնք հոս են) Աստուծմէ՞ք են,,:

Այս առթիւ մեր ներկայ աշխատութեան ընթացքին մէջ պիտի յայտնենք մեր սիրելի Ազգայնոց (մանաւանդ անոնց որ իրենց մայրենի եկեղեցիէն դուրս ելած են) թէ որչափ մտորած և շեղած են Ամերիկացի Երիցական Միսիօնարք սուրբ Գիրքէն ՚ի մասին Քրիստոնէական մէկ քանի էական և կարևոր սկզբմանց. և մասնաւորապէս մէկ քանի ասպացոյցներով պիտի յայտնենք անոնց միտումը անկրօնութեան: Այս առիթն ընկալելով մեր կողմանէ մասնաւոր հրաւեր սիրոյ մըն ալ պիտի նուիրենք մեր այն արիւնակից եղբայրներնուս համար, որոնք հիմա մեզմէ օտարացեալ են:

Ահա մեր աշխատութիւնը այս տասը մասնաւոր դիտողութեանց վրայ պիտի ըլլայ դդուշանալով, որ մեր իրաւունքէն առաւել նախատինքով չի հարուածենք մեր քննութեան առած գործին հեղինակը, վասն զի՝ ինչպէս որ կ'ըսէ ինք, "այսչափս ընելը ոչ միայն մեր անհաղառակելի իրաւունքն է, այլ և մեր յայտնի պարտականութիւնը,,:

ՄԵԾ

ՆԻ ՆՈՐ ԱՒԵՏԻՍ

Ահա ԲԱՐԻ ՄԱՐԴը՝ որուն ակնապիշ կ'սպասէինք վերջապէս եկաւ, բայց շիտակը խօսելով երանի թէ բնաւ չի դար, եւ մեր բոլոր ակնկալութիւնները 'ի դերեւ չելլէին: Մենք ալ կը յուսայինք որ Աողոմ Գոմորներնու մէջ, վերջապէս բարի մարդ մը պիտի գտնուի՝ զմեզ ճղակատր ըլլալէն ազատելու. բայց աւա՛ղ որ յոյսերնիս պարսպ ելաւ, եւ վատահութիւնս նիս ցնդեցաւ. ո՞վ կրնար յուսալ բնաւ, որ ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ ուն տեղ նորատեսիլ ճիւղ մը, գլխունուս վրայ պիտի իյնայ. . . ի՞նչ ընենք. . . ճակատագրնիս անիծեալ ըլլայ. ո՞ր յուսացածնիս ձեռունիս անցաւ. ո՞ր բաղձանքնիս կատարուեցաւ, «Աղբիւրն երթանք կը չորնայ»: Ահա այս է թշուառ Հայոց առաջին եւ վերջին ճակատադիրը: Ժառանգորդ անմեղ մանկան նման ամեն կողմերնիս զմեզ լզող լզուքուտըկող շողոքորթներ չեն պակսիր. . . Ամէն. . . թո՛ղ չի պակսին. բայց այս ալ թող գիտնան, որ ասկից վերջը իրենց բաժինը Արկրիկեան կից մըն է: Ողորմելիներ. . . չեն գիտեր բնաւ՝ որ Հայոց Աղբը խաբուելով խաբուելով վերջապէս ճանչցաւ զինքը խաբողները, իրեն թակարթ լարողները, ճիզութիւնները, եւ ամեն տեսակ ճիզութիւնները, շողոքորթները՝ պատակախիչները, եւ այն: Աւ յիրաւի ալ չեն պակսիր իրեն համար այնպիսիներ, որոնք աչառը՛ զահանարդութեամբ թշնամուոյն դէպ 'ի իրենց ուղղած առաջին շարժումը անդամ կրնան նշմարել. եւ եթէ երբէք ինքըզինքնին կոյր կը ձեւացընեն, մինչեւ

որ մօտենայ թշնամին, դայն յանկարծ եւ անյուսաւի կեր-
պով, ումբակոծելու, հարածելու, ետեւէն սրտարուզիս
«հա՛ն, հա՛ն» մը հնչեցընելու եւ անոր ծաղրալի վա-
խուստովը ինքըզինքը զուարճացընելու համար է:

«Առջին նայողէն զգուշացիր, ո՛րդեակ իմ» կ'ըսեն
մեզի մեր պարզամիտ մամերը: Այո մամեր զգուշ կը
կենանք, եւ ալ բնաւ չենք խաշուիր ամեն անոնց: Բէ՛-
սրոնք ծիծաղաշարժ կերպարանքով, ձեռուընին Աւե-
տարան մը բռնած կը մօտենան մեզի եւ ամեն կարե-
լի եղած միջոցով մեր համակրութիւնը իրենց վրայ
դարձընել կուզեն: Երով կարենան մէկ ձեռքովնին կըռ-
նակնիս շոյելու, եւ միւսովնին իրենց արխնարբու-
դաշոյննին խոր սրտերնուս մէջ խօթելու: Ե՛հ. մինչեւ
ե՛րբ Հայոց Ազգը այս տեսակ էակներուն ենթակայ
պիտի ըլլայ . . . :

Մարդի՛կ, ի՞նչ կ'ուզէք մեզէ. ի՞նչ առնելիք կամ
տալիք. գացէ՛ք, հեռացէ՛ք ՚ի սէրն մեծ Պապերնուդ,
եւ ձգեցէ՛ք՝ քիչ մըն ալ հանգչինք. ճանճրացանք
ձեզմէ. գլուխնիս ուռեցուցիք. ի՞նչ կ'ուզէք մեզմէ.
Քրիստոս մեզի ճանչցընել կ'ուզէք, բարի. բայց ա-
կանջ ունիք նէ լսեցէ՛ք. մենք դայն ճանչցեր ենք.
զինքը կը սիրենք, եւ մեր անձերուն վերլութիւնը
մրայն իրձով կը յուսանք. . . : Բայց դուք չէք լսեր.
չէք համոզուիր. լսէ՛ք, համոզուիր ալ նէ՛ բաներնուդ
չի գար. դուք կ'ուզէք որ մենք մեր հաւատացածը
չի հաւատացած ըլլանք, եւ Քրիստոսնէութիւնը ձեզ-
մէ սորվելու գանք. զարմանալի՛ . . . : Ի՞նչ անօրի-
նակ եւ խակ ճիզութիւթութիւն. ի՞նչ ծաղրելի դիմակա-

արուժիւն. . . .

Սուրբ Գիրքը, Աստուածաշունչ սրատգանք, Հին
 եւ Նոր Ատակարանը՝ մեզի կարդացրնել կուզէք, դո-
 վելի բարեկամութիւն. բայց եթէ չէք փախչըտիր, եկէք
 եւ մեր Յկեղեցիները մտէ՛ք, եւ անտէք որ Սուրբ Գիրքը
 մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը, ամեն տարի, Յուն-
 ուարի առաջին օրէն, մինչեւ Գեղտեօքերի վերջին օրը
 կը կարդացուի. ամենամե համար. ամենամե համար. ամենամե հա-
 մար: Եւ ան ալ գրեթէ հազար երեք հարիւր տարիէ
 հետեւ:

«Արկարդաք այտ, բայց չէք հաս'ընար» . աս ո՞վ կըլ-
 լեցուց ձեզի. . . տարակոյս չի կայ որ ձեզի հարող ուս-
 միկներէն* լամ ըլլալու էք. . . վա՛յ հողիներնուն, որ
 դեռ իրենց Մայրենի լեզուն չի սորլամ՝ օտարին քա-
 ռոզածին կը յարին, եւ իրենց տգիտութեանը մամաւ-
 կից կը կարծեն ամեն համարդիներնին. աս մարդոց
 դեռ Առտաւորչական չեղած, Երիցական** ըլլալը որ-
 չափ որ դարմանալի է, այնչափ ալ ծիծաղելի են ատունց
 խօսքին հաւատացողները:

— «Աւետարանէն շեղած էք» կը գրաբարտէք ինչ-
 պէս վերջը պիտի հաստատենք. բայց եթէ ատանկ ալ ըլ-
 լայ, ձեզի՞ ինչ. Աւետարանը առջեւնիս չէ՞ մի. ուրեմե
 ի՞նչ հարկ ունինք ձեզի պէս օտարական, անվկայա-
 կան, ինքնակող կրօնի եւ Սուրբ Գրոց վարդապետներու:

— «Մենք պիտի քարոզենք, կ'ուզէք նէ մտիկ ը-

* Մեկ քանի մանաւորաց համար է խօսքս:

** Երեցական Եկեղեցի անուանը սանի, հոս գործաւու Ա. Տերեկացի Մե-
 սեօնարաց Եկեղեցին, որն որ Սուրբ Գրոց հախարակ վարդապետ-
 քեմք՝ Երեւանս շին ընդսանի:

քէք՝ քարոզեցէ՛ք ուրեմն հա ձեզ տեսնեմ. բայց
 աղէ՛ միայն ձեզ պիտի տեսնեմ. սակայն ոչ ձեզի մտիկ
 ընտղներ. եւ շատ յուսայի է որ՝ բուն ձեզի հարողնե-
 րը ալ զձեզ եւ ձեր քարոզութիւնը մտիկ ընել պի-
 տի չուզեն, հետեւելով Սերապատիոյ Հայ Երիցակա-
 նաց, որոնք միաբան որոշեցին ալ եւս իրենց միախօ-
 նարին քարոզը մտիկ չընել*։ Այո՛, յուսայի է ասիկայ
 վասն զի արդէն ամեն Հայ Երիցականները աս մար-
 դոցմէ՛ ինչ որ լսելիք եւ սորվելիք ունէին նէ՛
 լսեցին եւ սորվեցան. եւ ալ կարօտ չեն անոնց, մա-
 նաւանդ որ իրենց ճանճրութիւնն է միշտ նոյնը լսել
 նոյնը սորվիլ. խի Պատուելիք՝ անոնց ինչ որ խնա-
 ցընելիք, ճանչցընելիք ունէին նէ՛ խնացուցին, եւ
 ճանչցուցին. ուրեմն հոս ուրիշ ալ ի՞նչ ընելիք ունին
 ելլեն երթան նէ աղէկ չըլլար։ Միթէ՛ Առաքեալք
 իրենց դացած եւ քարոզած տեղերը կը խոռէին եւ
 կը մնային։

Բայց մենք բուն մեր նպատակին դանք. այսին-
 քըն անաչառութեամբ քննելու այս օրերս հրատա-
 րակուած **ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ ԵՒ ԲԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ** ա-
 նուն գիրքը 1860, Տպեալ ՚ի Տպարանի Յ. Փափաղ-
 եան. Վէզիր խան։

Մենք պիտի քննենք դայն՝ այս, ամենայն իրա-
 ւասիրութեամբ հասկընալու համար թէ՛ իրօք բարի
 մարդ մըն չէ, թէ է բարի Մարդու դիմակով չար
 մարդ մը, այսինքն Միախօնարական նորահասար ճիղ-
 ութութիւն մը, կամ նոր թակարթ մը։

*Այս անցեւ ամեն ինքու իւրեւ ելած արեւը պէրէ պարտեմ։

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

Գրքին պարունակած անվայել նախատիւնքները՝
թե իբր մարդ, եւ թե իբր Քրիստոնեայ:

“Թե որ բարձրանալով յիմարութիւն
բրիք, կամ մեկ չարութիւն մը մտածե-
ցիր, յետոյ բերնիդ չեայ Դէր:”

Սող. Առակ. Լ. 32.

Ի Բ Բ Մ Ա Բ Դ

“Չեռքդ բերնիդ վրայ դիր” • ահա այս-
պէս կը հրամայէ հանճարեղին պատգամախօսը,
Սողոմոնը՝ այն երևելի Պիլիստիան, որուն ամեն
մէկ պատգամները՝ իմաստունը մարդկութեան
կ'առաջնորդեն, և խաղաղութեան կը տանին,
“իմաստունը թող լսէ”, և իր իմաստութիւնը
աւելցրնէ, և հանճարեղ մարդը խոհեմութիւն
ստանայ” • Լ. 3. • Ե. 5. Իսկ յիմարները կը
խորշին անոր պատգամներէն, և իրենց յիմա-
րութեանը մէջ յամառ կը մնան: “Նայց յիմար-
ները իմաստութիւնը ու կրթութիւնը կ'անար-
գեն” • Լ. 3. • Ե. 7.

“Չեռքդ բերնիդ վրայ դիր” • բայց ի՞նչ
ըսել կ'ուզէ Նաւթի որդին իւր այս պատգա-
մովը • ի՞նչ ընենք, բաներնիս գործերնիս ձը-
ղենք և ձեռու ընիս բերաննուս վրայ դնենք:

Եթէ այս է իւր նպատակը՝ յայտնապէս ինքը
 իմաստուն մը չէ . և մենք սխալած եմք . . . բայց
 չէ . ոչ մենք սխալած եմք , և ոչ ալ Սողոմոն
 անիմաստ պատգամախօս մըն է . այլ՝ այս պատ-
 գամովը յայտնապէս կը յանդ իմանէ ամեն անոնք՝
 որոնք մեր պատուելիին պէս տմարդաբար դուրս
 կը տեղացընեն իրենց բերնէն ձոխ նախատինք-
 ներ . երբ մէկը իրենց ջղին դպչի , կամ յան-
 դիմանէ զիրենք իրենց ապաշարհ ընթացքնե-
 րուն համար . . . : “ Զեռքդ բերնիդ վրայ
 դի՛ր ” ահա այսպէս կը հրամայէ Սողոմոն . ո՛ր
 Տէրոջը պատգամին Սուրբ Գրոց համարձակ
 քարոզիչները . որչափ որ մեզի , այնչափ ալ ձե-
 զի կը հրամայէ որ ձեռու ընիս բերաննունս
 վրայ դնենք . այսինքն՝ զսպենք լեզունիս , որ
 չըլլայ թէ սրտերնունս բարկութեամբը մեղան-
 չենք : “ Բարկանայք և մի՛ մեղանչէք ” կ'ըսէ
 Գաւիթ . և անոր համեմատ է նաևս մարդ-
 կութեան օրէնքը . ո՞վ կրնայ ուրանալ որ ամե-
 նէն իմաստուն մարդն անգամ եթէ չի գիտեր
 իւր լեզուն սանձել , և իւր հակառակորդին
 վրայ նախատինք չի տեղացընել յանկարևորս ,
 յիմար մըն է . և իւր բոլոր հմտութիւնները
 ունայն են . . . : Ըստուծոյ պատգամը բայց ՚ի
 Բրիտանէութենէն , և անթիւ ուրիշ օգտա-
 շէտ ուսումներէն , կը կըթէ զմեզ մարդկու-

Թեան օրէնքներուն մէջ, որ կարենամք սա կարճ
և դժնդակ կեանքը կարելի եղածին չափ խա-
ղաղութեամբ անցընելու, զարմանք, կատարեալ
ճարտ քլլալը որքան դժուար է ճարտու... . . .

Ինչպէս որ Աստուծոյ խօսքը՝ նոյնպէս ալ
բնութիւնը այս դասը ամենուն կուտայ. տեսէք
Արեգին առատաշնորհութիւնը, որ օր մը իւր
լոյսը չի զրկեր Առսինէն. քանի որ անկէց փո-
խարէն մը չի սպասեր. միթէ այս մեզի առատա-
ձեռն քլլալ չճշտուցաներ. ասկից առաւել թո-
շակաւոր Առսինը. իւր ուրիշէն առօրեայ ա-
ռած լոյսը չի խնայեր Արկիրէս, այլ զայն քաղց-
րութեամբ կը նուիրէ անոր... սէր անփոխա-
դարձ... Քիչտըն այս սէրը մարդկային ձեղին
վրայ չի գտներ... նախատինք, անվայել մար-
դուս համար, մարդս զմարդս նախատել, ինչ
արտաքոյ բնութեան ընթացք. նման զնման նա-
խատել, ինչ տմարդութիւն. յիրաւի եթէ Ա-
րեգակ մըն ալ քլլար մեր նորօրինակ Պատուելին,
տակաւին ինքը ամենեւին նախատելու իրաւունք
չունէր և չունի. Առսինը՝ որն որ զինքը ոչ
թէ միայն կը հալածէ, այլ իրաւամբ չուզեր
զինքը շրջապատող և իրեն սեպհական հանաքի-
սատեսը եղող աստղերուն մէկ հատը անգամ
կորսնցընել. ե՞րբ նախատեց Արփին, լուսնին
այս ընթացքը, և ե՞րբ անոր աստղիկներէն մե-

916
181

Պ

Յ

կը անոր ձեռքէն առաւ, և կամ երբ անոր դէմ
 իւր բարեկամութիւնը դադրեցուց. բայց չէ,
 դուք Ղուսին էք, և Մրեզին ճառագայթները
 կ'ուղէք ձեզի սեպհականել. կը նախանձիք անոր
 դէմ, և գոնէ տարին անգամ մը երեանիդ անկից
 կը ծածկէք. ձեր թշնամութիւնը կը յայտնէք.
 Բայց աւանդ որ անլոյս կը մնաք, ինչպէս որ Ղուսինը
 կը խաւարի երբ նախատելով Մրիւոյն լոյսը
 ինքրդինքը երկրիս ետեւը կը ծածկէ. ասանկ
 դուք որ ամեն ձեր կարեւորութիւնները մեզմէ
 կ'ընդունիք, (դուք ձեր Քրիստոնէութիւնը և
 անոր վերաբերեալ ամեն կարեւորութիւնները
 արեւելեան Քրիստոնեայ Ազգերէն
 ընդունած էք), պիտի միշտ խաւարիք քանի
 որ ապերախտաբար մեզի դէմ դառնաք,
 և զմեզ նախատէք. իսկ ընդհանուր Աշխարհս
 պարտի ծիծաղել ձեր վրայ, մեզմէ ընդունած
 լոյսերնիդ մեզի նուիրելու ջանքերնուդ համար.
 ասիկայ յիմար նախանձ մըն է, որ Ղուսինը
 երբէք չի յանդգնեցաւ փորձելու... Բայց ձեր
 պարտականութիւնը զիտէք ի՞նչ է. դուք պարտիք
 մեզմէ ընդունած լոյսերնիդ անլոյս աշխարհներուն
 նուիրէք. ինչպէս որ Ղուսինը Մրեզէն
 ընդունած լոյսը, անթիւ անլոյս Աշխարհաց
 կը նուիրէ... Ահա այսպէս իմաստունը
 պարտի վարուիլ այս Աշխարհիս մէջ...

Ինչ կ'ըսես Պատուելի • քու և քու ընկերներ
 բուռ ընթացքը ասոր հակառակ չէ՞ մի • Անվա
 յել ապօրինաւոր և մարդկութեան դէմ չէ՞ ձեր
 այս տարօրինակ նախատինքները , որոնք այդպի
 սի ~~արտադրանքներն են~~ կուտելու կը յանդգնիք
 Առաքելաշաւիղ Հայրապետի մը վրայ • միթէ
 յիմար մը ասկից աւելի յիմարութիւն կրնայ
 մի ընել • ո՞ւր էիք դուք երբ մեք Արևելքցիքս
 երկնային լոյսը ընդունեցինք • ո՞ւր էիք դուք
 երբ Աստուածային բարեգթութիւնը բարեհա
 ճեցաւ համաստեղական Արևին սահմանակից
 ընել Քրիստոնէական ճաճանչասփիւռ Արփին •
 որմէ՞ ընդունեցիք ձեր լոյսը՝ կը հարցընեմ ձեզ ,
 որմէ՞ ընդունեցիք Քրիստոնէութիւնը • որմէ՞
 կենաց առաջնորդ • Աստուածաշունչ պատգա
 մը , ըսէք ինձ , ո՞ր Արևմտեան խաւարաբնակ
 ներ • ո՞ր կողմէն ծագեց ձեր վրայ այս կենսա
 բար Արեգը • վերջապէս պատմեցէք ինձ ո՞
 միթիւն լուսիններ , ձեր լոյսը որմէ՞ ընդունած էք ,
 կ'ամչնայք պատասխանելու • ես ձեր տեղը կը
 զրուցեմ Իուք երեսնիդ քիչ մը ծածկե
 ցէք . . . Արևելքէն , մեզմէ . . . քիչ պարծանք
 չէ այս մեզի համար • բայց ամօթ ամեն անոնց ,
 որոնք գիշերուան թագիէն ընդունած յանդի
 մանութիւննին չի լսելով , տմարդաբար մեզմէ
 ընդունած լոյսերնին փոխանակ անլոյս Առ

խարհներու շնորհելու, չեմ գիտեր ի՞նչ խելար
 սկզբունքով դարձեալ կը ջանան զայն մեզի շը-
 նորհել. մեզի՞ որ մեր լոյսը իրենց շնորհելով,
 Արեգի նման լոյսերնիս չենք կորսնցուցած. և
 ճիշդ նոյնն եմք ամեն կերպով, ինչպէս որ էինք
 տասներեք դար առաջ. հիմայ ինչպէս որ ենք,
 ճիշդ այնպէս էինք ան ժամանակը երբ մեր լոյ-
 սը ձեզի շնորհեցինք. բայց դուք ոչ թէ միայն
 յիմարու թիւն կ'ընէք, այլ և յամառութիւն,
 և ասկէց աւելի վատ՝ զմեզ անլոյս կը կարծէք.
 Ի՞նչ, միթէ մեր լոյսը ձեզի տուած ըլլալովնիս
 կը կարծէք որ մենք լոյսէ զրկուեցանք. և ա-
 սոր համար ուզելով որ երախտագիտութիւննիդ
 մեզի յայտնէք. կ'ուզէք առած կամ ընդունած
 լոյսերնիդ մեզի դարձնել. աղէ՛. եթէ մենք
 մեր լոյսը ձեզի տալով լոյսէն զրկուեցանք նէ,
 չէ՞ք վախնար որ դուք ալ նորէն զայն մեզի դար-
 ձնելով, ձեր առջի մթութեանը մէջ պիտի
 բանտարգուիք. ի՞նչ անձնուրաց երախտագիտու-
 թիւն...: Բայց ձեր վատութիւնը անկրելի է,
 ո՛ր ապերախտներ, վասն զի կը նախատէք զԱ՛յն,
 որուն նախնիքները զձեզ խաւարին մէջէն հա-
 նեցին. ասիկայ ապիրատութիւն չէ՞ մի. « վար-
 պեա գողը ստացուածքին Տէրը կախել կուտայ »
 կ'ըսէ առածը, ձեր ընթացքն ալ այս չէ՞ մի.
 դուք եկեր Ա՛զգը կը կողոպտէք և կ'պառակտէք!

երբ Ազգին տէրը կ'ելէ և զձեզ գող կ'անուա-
 նէ, մէկէն կը կատողէք և ձեր պատիւը փնտրուե-
 լու համար զայն դատաստանի կը հրաւիրէք .
 և առանց ամչնալու, Անոր իրաւացի նախա-
 տանացը, (մարդկօրէն խօսելով), և իւր պա-
 կընները կորսնցնելով սրտին ցաւէն առ ձեզ ցու-
 ցուցած զայրութիւն փոխանակ, կ'ելէք և զայն
 կը յանդիմանէք, կը նախատէք և այլն . 'ի սէրն
 Աստուծոյ որ կառավարութեան, որ օրէնքին,
 և կամ ինչ տեսակ մարդկութեան համաձայն
 է այս ձեր բռնած ճանքան . . . : Իրաւ է որ
 Աթոռդիկոսնիս զձեզ կը նախատէ . և չի նա-
 խատէ մի . միթէ կոյր էք որ անոր իրաւունքները
 չէք տեսներ . միթէ Արեգը չի նախատեր, և
 նախատելու իրաւունք չունի մի զՍուսինը, երբ
 որ ան ելէ Արեգէն ընդունած լոյսը փոխա-
 նակ անլոյս երկիրներու տալու, իրեն դարձնէ,
 և առանց ամչնալու ինքրզինքը իրաւացի հանե-
 ըսելով, «դուն լոյս չունիս, դուն լոյսդ կոր-
 սրնցուցած ես», . միթէ Սուսինը յիմար չէ
 երբ իւր այսպիսի տմարդի ընթացքին համար
 Արեգակէն նախատուելով անոր դէմ կատողի և
 զայն նախատելու յանդգնի . . . : Այլ կրնայ չի ծի-
 ծաղել ձեր անմտութեանը վրայ ո՛ր լուսաւորեալ
 Պարոններ, ո՛ր բարեկարգեալ Աշխարհներու քա-
 ղաքացիներ, և ո՛ր կատարելութեան ուսումնա-

րաններու Աշակերտներ

Վաթուղիկոսը իւր հեղինակութեանը մէջ
երբ որ զձեզ կը նախատէ՝ հեթանոս Ազգերը
ձգելով Քրիստոնէից քրիստոնէութիւն քարո-
զելնուդ համար, կը բարկանաք, և հետեւեալ
անվայել խօսքերով զԱՅՆ նախատելու կը յան-
դրդնիք, « դարձեալ կը պատասխանենք որ՝ եթէ
մենք զՔրիստոս չի ճանչցողներուն Սուրբ Ա-
ւետարանը քարոզելու պարտականութիւննիս կը
ճանչնանք՝ մեծ ուրախութիւն պիտի համարինք
մեզի Արեւիստիտոսին որունը երեսուցի պաշտօնը հարա-
բերու, եթէ մեզ ընդունել բարեհաճի, » (Արեւ 85) =
Անտորագրելի ամարդութիւն . . . : Պարոններ
եթէ զքեզ նախատող Վաթուղիկոսը հեթանոս
է, հապա դուք ի՞նչ էք . չէ՞ որ այս Վաթուղի-
կոսին նման հեթանոս (ըստ ձեր կարծեաց) Վա-
թուղիկոսներէ ընդունեցիք ձեր Քրիստոնէու-
թիւնը . արդ եթէ անոնք հեթանոս էին, դուք
Քրիստոնեայ չէք կրնար ըլլալ . . . : Եթէ խը-
մածնիդ ջուր է, գինով չէք կրնար ըլլալ . . . :
Առսինը ձեզմէ շատ աւելի խելացի է . Առ-
սինը թող զձեզ յանդիմանէ, և երանի թէ ա-
նոր յանդիմանութիւնը ազդէր սրտերնուդ, որ
կարենայիք ուղիղ դատողութեամբ հասկընալու
որ (ինչպէս որ մեր Արքայնասուրբ Վաթու-
ղիկոսը ըսած է), ամարդութիւն է նախատել

զայն որն որ իրաւամբ զձեզ կը նախատէ, և ձեր
 ապօրինաւոր ընթացքը առջևնիդ դնելով, կը
 յորդորէ զձեզ որ ձեր ընդունած լոյսը փոխա-
 նակ առած տեղերնուդ դարձընելու, անլոյս Ազ-
 դաց վրայ ցոլացընէք. երանի թէ դուք ճանչ-
 նայիք ձեր այս պարտքը, և փոխանակ նախա-
 տինք ըլլալու Քրիստոնէութեան, անոր պար-
 ծանքը ըլլայիք: Բարձեալ աւելի տմարդի յան-
 դրգնութեամբ կը հարցընէք, «Արդ կը հար-
 ցընենք Աքքեպիսկոպոսին թէ՛ ինքն ի՞նչ ըրեր է
 հեթանոսաց համար մինչև հիմայ: Սուրբ Ա-
 ւետարան քարոզած է անոնց» (Նքե. 84). զըզ-
 ուելի ապերախտութիւն, կը հարցընեմ ուրեմն
 ձեզ, հապա դուք Քրիստոնէութիւնը ուրկից
 լսեցիք և ընդունեցիք. չէ՞ որ այս ձեր այսպիսի
 կերպով նախատած Ասթուղիկոսին յաջորդնե-
 րէն, դուք որ շատ չըներ հեթանոսութիւնը
 թողուցիք. Քրիստոնէութիւնը ուրկից ընդու-
 նեցիք. ձեր հայրերէ՞ն. անո՞նք որմէ, իրենց
 հայրերէն, և անոնք իրենց հայրերէն, անոնք
 ալ Արևելքէ՞ն, Արևելքէն, Արևելեան Քը-
 ռիստոնեաներէն, Յունաց, Հայոց Ակեղե-
 ցիներէն. կրնա՞ք մի այս ուրանալ. եթէ ոչ, ու-
 րեմն ի՞նչպէս կը յանդիմանէք, կը նախատէք այն,
 որուն նախնիքը յարմար պատեհութիւններ ու-
 նենալով ձեզի պէս հեթանոսներու կենաց խօս-

քը խրկեցին, Քրիստոնէութիւնը ձեզի քարոզեցին, և կենաց ճանքան ձեզի ցուցունելով զձեզ խաւարապատ հեթանոսութենէ ազատեցին Նայց կը հարցընէք, « ինչո՞ւ այս Արքեպիսկոպոսը այդ մասին իրեն նախնեացը չի հետևիր », և ինչպէս հետևի . « բարեգործութիւնը իւր տունէն կ'սկըսի » . ինքը այնչափ գործ ունի իւր Ազգին համար, որ հազիւ իւր ժամանակը կը բաւէ . « ամեն մարդ իւր կարողութեանը համեմատ պարտի գործել », « ան որ կ'ընէ, ինչ որ իւր պարագաները կը ներէ աղէկ կ'ընէ, ազնուութեամբ կը գործէ, հրեշտակները ասկից առաւել չի կրնար ընել », կ'ըսէ Նունկ իմաստասէր . արդ կը հարցընեմ ձեզի . մեր Աթուղիկոսը և մեր Ազգը այս մասին ի՞նչ կրնան ընել . իւր ներկայ պարագաներուն դուք անտեղեակ չէք, կառավարութի՞ւն մի ունի . հարստութի՞ւն մի ունի . զօրաւոր ընկերութիւններ՞ մի ունի, իւր կարողութիւնները ինքրդինքին կը բաւէ՞ մի . մարդիկ, ի՞նչպէս կրնաք այսպիսի խելացնոր յանդիմանութեամբ նախատել զմեզ և մեր Աթուղիկոսը, մեզ՝ որ հազիւ շունչ առնել սկըսանք, Յիսուսի Քրիստոսի փառաւոր դրոշակին պաշտպանութեանը համար կրած հալածանքներնուս . չէք լսած որ մենք Հայերս Աշխարհիս ամեն բանէն զրկուած մնա

ցինք կենաց խօսքը չի կորսնցրնելու համար, ինչ
 չու կորսնցուցինք թագաւորու թիւննիս, գաւ
 հերնիս, թագերնիս, հայրենիքնիս, և երկրային
 ամեն հարստու թիւննիս. եթէ ոչ 'ի փառս
 Քրիստոսի, որն որ մեր յոյսը, մեր ապաւինու
 թիւնը, մեր թագաւորու թիւնը, մեր գահը, մեր
 թագը, մեր հայրենիքը, և մեր երկնային եր
 ջանկու թիւնն է. շատ աժան գնեցինք մենք
 զինքը՝ և երբէք դժգոհ չենք Տայց Աստ
 ուած զմեզ մխիթարեց, և երբ մենք զՔրիս
 տոս և իւր Սուրբ խօսքը գրկած հալածեալ կը
 շրջէինք անապատներու և ամայի լեռները, մերկ
 և անօթի ամեն բան կորսնցուցած. ահա 'ի
 գուժ շարժեց Օսմանեան կառավարու թիւնը
 որն որ ինչպէս այս մօտերս Չէչէններուն, ա
 նանկ ալ իւր կուրծքը բացաւ մեզի, խնամեց
 զմեզ, և դեռ կը խնամէ Աստուած ալ
 զինքը խնամէ

Այլ Աշխարհ, լսելու եկէք, և ըսէք սա Ա
 մերիկացի Պարոնները իրաւունք ունին մի մե
 զի հարցընելով նախատելու, թէ մենք ինչու
 Քրիստոնէութիւնը հեթանոսաց չենք քարո
 զեր Անիրաւ, անվայել ապօրինաւ որ և մաս
 նաւորապէս տմարդի հարցում մը չէ՞ աս. և ի
 րաւունք չի՞ տար մեզի հարցընելու իրենց թէ՛
 իրենք պիտի օր մը, լոկ օր մը Քրիստոնէու

թիւն քարոզելու պիտի ելլէի՞ն եթէ մեր վիճա-
 կին մէջ գտնուէին, և զիրենք կշտացրնողներ
 չունենային. և դարձեալ մեր Վաթուղիկոսը ի-
 րաւունք չունի՞ հարցրնելով զանոնք նախա-
 տելու, ըսելով թէ՛ ինչո՞ւ հեթանոսաց չեն
 քարոզեր, քանի որ ամեն զօրաւոր միջոցներ
 ունին. ինչո՞ւ թողուցեր են անթիւ հե-
 թանոս Մղգեր և եկեր Քրիստոնէութիւնը
 դառնութեամբ գնող և ընդունող, և երբեմն
 (երբ պատեհու թիւն ունէր) հեթանոսաց քարո-
 զող Մղգի մը Քրիստոնէութիւն կը քարոզեն,
 և կամ աւելի ինչո՞ւ չեն երթար բուն իրենց
 երկիրը և հոն քարոզեր, հոն ուր գերիավաճա-
 ռական ամեհի հեթանոսութիւնը դեռ շատ
 քարոզիչներու կարօտ է. ՃԵՐՄԱԿ ԳԵՐԻԻ ԵՒ ՆԻԻ
 ԵՕՐԻԻ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՆՆԵՐՈՒՆ Հեղինակները զի-
 րենք շարունակ կը հրաւիրեն և կ'իմացրնեն ի-
 րենց, որ հեթանոսութիւնը դեռ անկից վեր-
 ցուած չէ. . . . Ուրիշներու վրայ դու՛ թ ունե-
 նալ կը յուսացուի՞ ամեն անոնցմէ՞ որ նախ ինքը-
 ղինքնին չեն գթար. . . . Մ անսիոյթ մարդիկ,
 կարեկցութեան շարժեցէք, և ձեր երկիրը դար-
 ձէք, ուր ձեր հայրենակիցներուն մէկ մասը
 հեթանոսական բարբարոսութեամբ, առանց ա-
 կանջ կախելու երկրին կառավարութեանը թա-
 խանձանացը, և մասնաւոր բարեսիրտ անձանց

Չանքերուն, իբր անբան կենդանիներ ճղակտոր
 կ'ընեն խեղճուկ սեւերը, որոնք արիւնախառն
 արտասուքով չեն կրնար չանիծել իրենց ծնուն-
 դը. 'ի սէրն Աստուծոյ ո՛ր Պատուելիներ, 'ի սէրն
 տիեզերաց Արարչին շտապեցէք, օգնութե հա-
 սէք ձեր երկրին և սեւերուն. աշխատեցէք վեր-
 ցընել այսպիսի նախատինք մը ձեր հայրենեացը
 վրայէն. աշխատեցէք ազատել սեւերը իրենց տա-
 ռապանքէն, գթութեան և կարեկցութեան
 շարժեցէք անոնց տէրերը, Քրիստոնէութիւնը անոնց
 քարոզէցէ՛ք, և քարոզէցէ՛ք այն Քրիստոնէաց քարոզիչներուն,
 որոնք գերի էլ պահեն, այն քարոզիչներուն՝ որոնք կերա-
 կի օրերը թնշա անգամ իրենց գերիներուն հանգստութիւն չեն
 տար... : Ա՛հ եթէ դուք այս մասին անզգայ էք,
 մենք ալ բնաւ չենք կրնար հաւատալ որ դուք
 կրնաք ուրիշ Ազգաց վրայ զգացում ունենալ.
 Պատուարժան բարեկամներէս մէկը կը խնդ-
 րէ ինձմէ, որ հարցընեմ ձեզ, թէ՛ Ա. ո՛րքան
 ստակ խարճուած է այս քառասուն տարիներուն
 միջոցը Քրիստոնէութիւնը հաճկաստանի մէջ
 Հայերուն քարոզելու համար : Բ. այն խար-
 ճուած դումարով քանի՞ գերի կրնայիք գնել,
 և ազատել : Գ. եթէ այսպէս ընէիք, յայտնա-
 պէս Հայոց Ազգէն Արիցական եղողներուն թի-
 ւէն առաւել անոնց խումբը չի՞ պիտի ըլլար.
 արդ՝ Գ. անոնք ան ժամանակը ո՛րքան սիրով

պիտի մտիկ ընէին ձեր քարոզութիւնը • և դուք
 ասանկով, թէ բողոքովին հեթանոսները Քրիս-
 տոնեայ ըրած պիտի չըլլայիք և երկրորդ զանոնք
 ազատելով կրկնակի առաքինութեան տէր պիտի
 չըլլայիք • և երրորդ Հայոց երիցականներէն ա-
 ռաւել թիւով հոգիներ չի՛ պիտի փրկէիք • • • •
 Տարեկամիս առ հարցումները թո՛ղ արթնցը-
 նեն ձեզ, եւ ձեզ խրկող Պօրտ ընկերութիւնը,
 որ ճանչնաք ձեր անհրաժեշտ պարտականու-
 թիւնը: Մենք այս մասիս մէջ մեր նպատակէն
 շատ շեղեցանք, բայց ներելի է անշուշտ, ին-
 չու որ խօսքերնուս կարգը զմեզ ստիպեց: Արդ
 կը հարցընեմ ամեն անաշտ և ճշմարտախնդիր
 անձանց թէ՛ Վ. մեր Վաթուղիկոսը իրաւունք
 չունէ՞ր այդպիսի անձինքը նախատելու, յանդի-
 մանելու, և այլն: Վ. իրաւունք ունի՞ն մեր
 Պատուելիները իբր մարդ դժգոհ ըլլալու Անոր
 նախատանացը դէմ, և փոխադարձաբար զԱ. յն
 նախատելու • թո՛ղ իրաւասէրք քննեն մեր փաս-
 տաբանութիւնները, և մենք այս մասին այս-
 չափ խօսիլը բաւ կը սեպենք •

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

“Թե որ մեկը գինքը կրօնասէր կը սե-
պէ, ու իր լեզուին սանձ չը դնէր, հա-
պա իր սիրտը կը խաբէ, անանկին կը-
րօնասիրութիւնը փուռն է, :

Յակոբ. Ա. 26:

Ի Բ Բ Գ Բ Ի Ս Տ Ո Ն Ե Ա Յ

Աղէկ չըլլար եթէ մեր Պատուելին իւր քա-
րոզած Աւետարանը լաւ մը աչքէ անցընէ, և
նկատէ թէ ինքը իրապէս Քրիստոնեայ կրօնա-
սէր մըն է, լեզուին սանձ չի գնողին կրօնա-
սիրութեանը փուռն է կ'ըսէ Օւրեթեանը,
պարոն Աւետարանի Քարոզիչ ինչ կ'ըսես Տե-
րոջը Առաքեալին պատգամին նայելով քու կրօ-
նասիրութիւնդ կամ Քրիստոնէութիւնդ քանի՞
կը ծախես, քանի որ չես կրնար սրտիդ սրամտու-
թիւնը ծածկել, և լեզուդ սանձարձակ կը ձը-
գես վայրենաբար յանդիմանելու նախատելու
զՆ՞յն որուն յանձնուած է այսօր Հայաստա-
նեայց առաքելաշաւիղ Առսաւորչական Ակե-
ցին : “ Սանձէ լեզուդ ” կը հրամայէ քեզի Սուրբ
Աւետարանը իսկ դու որ Աւետարանի քարոզ չի մը
պէս կը պարծենաս, խուլ կ'ըլլաս անոր ձայնին,
քանիդ չի գալուն համար, “ շատ մի' տրտըրար
մտի'ր պարկը ” կ'ըսես. ասիկայ Քրիստոնէու-

թիւն է մի . . . բայց պիտի ըսես « քու Վաթու-
 ղիկոսդ զմեզ տասնապատիկ առաւել նախատած
 է, ուրեմն ան ալ Քրիստոնեայի մը անվայել
 ընթացքին մէջ գտնուած է », այն բարեկամ, ե-
 թէ Վաթուղիկոսն ալ ձեզի նման անվկայագիր,
 ինքնակոչ, առանց օրինաւոր յաջորդական ձեռ-
 նադրութեամբ ձեզի նման լոկ պարզ Քրիստո-
 նեայ մը ըլլար, և եթէ իւր յանդիմանած հա-
 կառակորդը ամեն կերպիւ օրինաւոր պաշտօնեայ
 մը ըլլար Քրիստոսի որ և իցէ մէկ եկեղեցւոյն,
 ան ժամանակը ինքն ալ իւր այս ընթացքովը
 Քրիստոնէութեան անվայել ընթացքի մը մէջ
 գտնուած պիտի ըլլար . բայց որովհետև ինքը
 այսօր, վկայուած, ոչ ինքնակոչ՝ այլ Աստուած-
 ընտիր օրինաւոր յաջորդական ձեռնադրութեամբ
 ձեռնադրուած Քրիստոսի եկեղեցւոյն մէկ Ա-
 պիսկոպոսը, Ապիսկոպոսապետը, Արքեպիսկոպո-
 սը, Վաթուղիկոսը, Հայրապետն է . Քրիստոսի
 Առաքելոց նման ամեն իշխանութիւն ունի յանդի-
 մանելու, սաստելու, ամեն անոնք՝ որոնք ձեզի
 նման ոչխարի հազուստով, ծով և ցամաք ան-
 ցած եկած մտած են իւր Քրիստոսաւանդ հօ-
 տին մէջ և զայն պառակտելու սկրսած են . այն
 Պատուելի, ինքը ոչ թէ միայն իշխանութիւն
 ունի զձեզ յանդիմանելու, սաստելու (հասա-
 բակօրէն նախատելու) այլ այսպէս ընելը իւր ան-

հրաժեշտ պարտականութիւնն է. վասն զի ինքը
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Սուրբն Թա-
ղէոս և Քարթուղիսէոս Առաքեալներուն յա-
ջորդը ըլլալով, որ անոնք ալ Յիսուսի Քրիս-
տոսի որ հրամայեց անոնց իրեն նմանող ըլլալու
և իրեն պէս « իժի ճնունդներ », կոչելու ամեն
անոնք՝ որոնք ձեզի պէս կը վարուին Տէրոջը և
իւր ժողովուրդին հետ :

Յուզա Տէրոջը Առաքեալը իւր ընդհան-
րական թղթովը յայտնապէս կը ցուցնէ թէ՛ օ-
րինաւոր Առաքեալ որչափ արտօնութիւն ունի
կճու յանդիմանութիւններ, վայելուչ ածական-
ներ տալու անոնց որ արժանի են. կարդա՛ իմ
հետս ուրեմն իւր թղթին մէկ մասը և հա-
մոզուէ՛ ըսածիս. « նմանապէս այս ցնորածներն ալ
մարմինը կը պղծեն, Տէրութիւնը ՚անարգեն, փո-
ռաւորներուն դէմ կը դժն. (քեզի պէս) և այլն և այլն »
Ասոնք ձեր սիրոյ խնձոյքներուն մէջ արտօնել են,
ու ձեզի հետ կերու խումբի նստած ատեննին ա-
նէրէն-ը իրենց անյը կը կերակրեն, անշուք ամպեր հոգեբէն
աշուած, պարտաւնին կը բռնցսացած ծառեր, բերք զանեցող
երկոս անգամ զուած, արժապէն խլուած, ԾՈՎՈՒ ԿԱՏ-
ՂԱԾ ԱԼԻՔՆԵՐ որ իրենց անյերուն ամօրը կը քրքրեն,
ՄՈԼՈՐԱԿԱՆ ԱՍՏՂԵՐ որոնց համար իւրապէն զգը պահ-
ուած է յախտեան », Առաքեալը այս խել մը նախա-
տական տխրողոսները անոնց տալէն, և զանոնք

Աստուծոյ ահա ելի յանդիմանութեանը յանձնելն վերջը կը շարունակէ « անոնք որոնք զուրկ են , որոնք իրենց ցանկութիւններուն համեմատ կ'երթան , և իրենց բերանները ափսոսանքով կը շրջեն » (քեզի պէս) : « ԵՒ ՇԱՀԻ ՀԱՄԱՐ ԵՐԵՍՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸՆԵՆ » , դարձեալ զանոնք կը նախատէ ըսելով « անոնք ինքրդինքնին զատող շնորհներ են , որ հոգին չունին » : Պատուելի , արդեօք մէկ Առաքեալը միւսին քարոզածին հակառակ կը գործէր , չէ՞ որ Յակոբոս Առաքեալ կը պատուիրէ սանձել լեզուն • եթէ չէ , ստիպեալ չեմք մի ընդունելու որ Տէրոջը Առաքեալները իշխանութիւն և ազատութիւն ունին ամեն կերպ ամեն տեսակ կճու յանդիմանութիւններ տեղացրնել այն ամենուն գլխուն , որոնք (ձեզի պէս) Քրիստոսի ընդ հանրական եկեղեցին կը պառակտեն • ապա ուրեմն մեր Արքայնասուրբ Վաթուղիկոսը իւր Առաքելական իշխանութեամբը համարձակութիւն ունի , ձեզի այն ամեն տիտղոսները կամ մականունները տալու որոնց իրաւամբ արժանի էք , « անոնք որ մեզք կը գործեն ամենուն առջևը յանդիմանէ » Տե՛ս Ե. 20 » : « Ար եթէ նորէն դամ , պիտի չի խնայեմ » Կորնթ. ԺԳ. 2—3 » : « Ար չըլլայ թէ երբոր դամ , սաստկութեամբ վարուիմ ան իշխանութեանը համեմատ » Կորնթ. ԺԳ. 10 » : Ահա այս

պէս է Առաքեալի մը իշխանութիւնը և հետեւ
 ւաքար յաջորդներուն : Նայց դուք որ ոչ Առաքե
 եալ մըն էք և ոչ յաջորդական ձեռնադրութեամբ
 ձեռնադրեալ : այս ձեր նախատելու յանդիմա
 նելու իշխանութիւնը ուսկից առիք, բայց դուք
 ինքրդինքնիդ ազատելու համար կ'ըսէք, « մենք
 Առաքելական յաջորդութիւն չենք ընդունիր,
 ամեն Բրիտանեայ ազատ է քարոզելու, ամեն
 Բրիտանեայ քարոզիչ է, Առաքեալ է, Ա
 պիսկոպոս է, հետեւաբար ամեն Բրիտանեայ
 միւսնոյն իշխանութիւնը ունին, և ազատ են
 Առաքելոց չափ յանդիմանելու, սաստելու, և
 նախատելու », : Այս է ձեր ըսելիքը, լսեցէք ու
 բեմն և տեսէք թէ դուք այս մասին Սուրբ
 Գիրքէն մոլորեալ չէք մի :

Դուք Առաքելական յաջորդութիւն չէք
 ընդունիր, ուրեմն քննենք թէ Սուրբ Գիրքը
 այդ մասին ի՞նչ կը յայտնէ մեզի :

« Ընտանով մէկուն վրայ ձեռք չի դնես », կը
 պատուիրէ Պողոս Առաքեալ Տիմոթէոսին :
 արդ կը հարցընեմ ձեզի, Պողոսի այս զգուշա
 ցուցիչ պատուէրը ունայն չէր եթէ ամեն մարդ
 ազատ ըլլար ըստ ձեր դրութեան Յիսուս
 Բրիտանոսը քարոզելու, և անոր անուանը օրի
 նաւոր քարոզիչը, կամ Բրիտանոսի եկեղեցւոյ
 պաշտօնեայ ըլլալու առանց ձեռնադրութեան :

եթէ հարկ չի կայ յաջորդական ձեռնադրու
 թեան, Տիմոթէոսի ընդունած պատուէրը ինչ
 արժէք կ'ունենայ. միթէ Պողոս ունայնաբան
 պատուէրատու մը ընել կ'ուզէք այս մասին.
 դարձեալ Պողոս Առաքեալ որչափ որ առ Պա
 ղատացիս գրած թղթին առաջին գլխուն ա
 ռաջին համարին մէջ կը պարծենայ, ոչ թէ մար
 դոցմէ՝ այլ Աստուծմէ ընտրուած ըլլալուն հա
 մար: «Պողոս առաքեալ եղած՝ չէ թէ մարդոց
 մէ ու չէ թէ մարդու ձեռքով, հապա Յիսուս
 Քրիստոսի ձեռքովը. Գ. 1,»: Տակա
 ւին ինքը Աստիոքի մէջ ձեռնադրուեցաւ. «Հո
 գին Սուրբ ըսաւ, զատեցէք ինձի՝ Տառնաբա
 սը և ՍՈՂ ՈՍԸ ան գործին համար, որուն ես
 կանչեր եմ ատոնք՝ ան ատենը ծով պահելով և
 աղօթք ընելով ՉԵՏԻՔ ԴԻԻՆ անոնց վրայ և
 խրկեցին», «ՉԵՏԻՔ ԴԻԻՆ» ձեռնադրեցին,
 ով. — Յիսուս Քրիստոս հոն եկաւ մարմնով,
 ոչ. հապա որոնք էին ձեռք դնողները: Նախ
 նի Առաքեալներէն անշուշտ՝ արդ Պողոս Ա
 ռաքեալի այս խօսքը յայտնապէս սա կը նշանա
 կէ՝ որ Տէրոջը պաշտօնեայ ըլլալու անձը նախ
 պարտի Յիսուս Քրիստոսէ ընդունուի, և հա
 պա մարդոցմէ ձեռնադրուի. . . . Չեզ որ Ա
 ռաքեւոց յաջորդներէն մէկը ձեռնադրեց Պատ
 ուկիներ, բայց ինչ կ'ըսեմ, դուք Աւետարա

նին այս պատուէրը չէք ընդունիր, հապա դուք մէկ կը սեպէք յաջորդաբար ձեռնադրուածն ալ չի ձեռնադրուածն ալ, զինելով Սուրբ Գրքին ընթացքին դէմ, անարգելով և կամ բանի տեղ չի դնելով, Հայոց, Յունաց, Անգղիական եկեղեցիներուն այս Աւետարանական կարևոր սկզբունքը և պատուէրը: Արբեմն ալ մէկզմէկ կը ձեռնադրէք, դուք որ օրինաւոր ձեռնադրութեամբ ձեռնադրուած չէք...: Յիրաւի զգուանք կուգայ մարդու ձեր խառնիխուռն ընթացքները տեսնելով:

Արուսաղէսի մէջ տասն և մէկ Առաքեալները Մատթիան լոկ ընտրելով չի բաւականացան, այլ զայն յեռնադրեցին, յեռնադրեցին, յեռնադրեցին, ականջ ունիք նէ լսեցէք:

Արդ քանի որ այս յօդուածովնիս կարող եղանք հաստատելու, թէ ան որ օրինաւոր յաջորդական ձեռնադրութեամբ ընտրուած չէ Յիսուս Քրիստոսի Ակեղեցիին մէջ պաշտօնեայ ըլլալու, պարզ Քրիստոնեայ մըն է, և թէ իրեն համար է զսպել լեզուն, սանձ դնել լեզունին: Իսկ ան որ օրինաւոր յաջորդութեամբ ձեռնադրեալ պաշտօնեայ մըն է, Յիսուս Քրիստոսի Ակեղեցիին, ամեն իրաւունք ունի, սաստելու, յանդիմանելու, սաստկանալու, չի խնայելու, հետեւաբար մեր սրբազնասուրբ Աա-

Թուղիկոսը իւր Առաքելական իշխանութեամբ
բը մեծ իրաւունք ունի ձեզի պէս տարօրինակ,
ապօրինաւոր քարոզիչները յանդիմանելու ամեն
սաստկութեամբ, և իւր մինչև ցարդ ըրած յանդի-
մանութեանցը վրայ աւելցնելու Պօղոս Առաք-
ելային հետեւեալ խօսքը :

“ Այլ ամեն խարէութիւնով և ամեն խորաման-
կութիւնով լեցուած սասանայի որդի(ներ) թշ-
նամի • բոլոր արդարութեան պիտի չի դադա-
րիս (պիտի չի դադարիք) Տէրոջը շիտակ ճամբա-
ները ծռելէն • Գործ • Երես • Երկ • 10 ” • Ահա
այսպէս Պարոն Հեղինակդ դիմակաւոր Տարի
մարդ և Տարի քրիստոնեայի • ահա այսպէս
մեր Աթուղիկոսը ազատութիւն և իշխանու-
թիւն ունի ձեզի վայելուչ եղած նախատական
ածականները տալու • իսկ ձեզի կը մնայ եթէ
կ'ուզէք գոնէ պարզ քրիստոնեայ մը ըլլալ սան-
ձել լեզունիդ • բայց քանի որ այդ ձեր պարտա-
կանութիւնը չէք պահեր, ձեր ընթացքը դէմ
է քրիստոնէութեան • Այն Պատուելի, քու
նախատալից խօսքդ դէմ է սուրբ Գրոց և
քրիստոնէութեան, ինչպէս մարդկութեան ալ :

Ար յուսամ որ իրաւասէր ընթերցողները մեր
կարճաբանութենէն առաւել տեսան :

Դիմակաւոր “ Տարի մարդ և Տարի քրիս-
տոնեայ ” անուն Գրքին պարունակած անվա-

յել նախատինքները, թէ իբր մարդ և թէ իբր քրիստոնեայ թէպէտև մենք կրնայինք ուրիշ շատ օրինակներ ալ յառաջ բերել յիշեալ գըրքէն այս մասին, բայց չուզեցինք առ այժմ երկարաբանութեամբ ձանձրացընել խոհական ընթերցողներնիս :

“Չարկ չի կայ մարդասպանի մը մարդասպանութիւնը հաստատելու համար, իւր քսան մարդ մեռցուցած ըլլալը յայտնել, մէկ կամ երկու արիւնք բաւ է միշտ” :

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Անոր իսաբեական ճեռնարկութիւններով, անճոռնի տրամաբանութիւններով, եւ իսկական իմաստակութեամբ լի ըլլալը :

“Կռիւի նամար շուտով դուրս մի ելլեր, չըլլայ թէ երբոր բնկերդ քեզ ամհցընե, դուն վերգը ինչ ընելիքդ չի գիտնաս :
— «Առակ. ԻԵ. 8 :

Չեղինակին տգիտութիւնը և տրամաբանութեան անտեղեակ ըլլալը՝ այնչափ յայտնի կ'երեւնայ իւր բոլոր աշխատութեանը մէջ, որ մարդ կը զարմանայ թէ այսպիսի անձ մը ինչպէս կարողացեր է բառ բառի ետևէ շա-

րել, և գիրք մը ձեւացրնել, և յանպատուութիւն
 ճշմարիտ ուսումնականութեան զայն հրատարա-
 կել. և ան ալ այնպիսի Ազգի մը մէջ, որուն
 ամենէն յետին մէկ անդամը որչափ անուսումն
 ալ ըլլայ, տակաւին սխալ տրամաբանութիւն
 մը չի կրլեր. . . . Աղէկ կ'ըլլար եթէ Պատ-
 ուելին ինքրզինքը Ամերիկայի մէջ չի կարծեր.
 այսպիսի մեծ նախատինք մը հայերը ոչ երբէք
 կրնան կրել, և նոյնչափ ալ համբերել. ի՞նչ,
 միթէ Ամերիկայի վայրենիները կարծեցիր հա-
 յոց Ազգը, որ ելար և առանց ամչնալու այս-
 պիսի խարէական ձեռնարկութիւններով, ան-
 ճոռնի տրամաբանութիւններով, և իսկական
 իմաստակութեամբ լեցուն գիրք մը անոր նուի-
 րելու համար ձակեցար ո՛ր Պղատոն. « Աչքի
 տեղ աչք », ուրեմն ըստ հին օրինաց, և ապտակի
 փոխարէն ապտակ. թէ որ այս խօսքիս բարկանայ
 նէ թող չի մեղանչէ Պարոն հեղինակը. վասն
 զի՛ շատ չէ մեր գինքը տգէտ յուղիղ դատողու-
 թեան, և լիովին անտեղեակ օրինաց տրամաբա-
 նութեան կոչելը, բաղդատմամբ իւր՝ ամբողջ և
 միանգամայն լուսաւորեալ Ազգ մը իւր հայրենեա-
 ցը վայրենիներուն տեղ դնելուն :

ՆԱԽ

« Արովհետեւ մարդ քիթ ունի ինչպէս որ

խոզն ալ քիթ ունի, ուրեմն մարդս խոզ է,»
 Ի՞նչ կը զարմանաս յարգոյ ընթերցող. ասոր տը-
 րամաբանութիւն կրտսն, ոչ թէ նպարավաճառ
 Տիմիթրիին հաշուեզիրքը. խօսքիս չես հաւա-
 տար նէ յիշեալ զիրքը բաց և կարդայ, և վըս-
 տահ եղիր՝ որ հոն ճիշտ այս խելացնոր ընթաց-
 քով տրամաբանութիւն մը ճակատիդ պիտի զար-
 նուի, զքեզ համոզելու համար թէ մեր «բնական-
 ֆոյն Աստուծոյն» Անդաքեան է, զան զի Անդաքեան դը-
 րոսեան համայնքն, կը դրոսեի թէ «Մարտն է բնէ բարի է»
 Օրիճաղդ և միանգամայն զարմանքդ չի՞ շարժեր
 այս խելացնոր և անճոռնի տրամաբանութիւնը,
 միթէ Թահիթիի վայրենի մը անգամ պաղ նայ-
 ուածք մը չի՞ պիտի ձգէ այս նոր օրինակ տրա-
 մաբանութեան վրայ, և չի՞ պիտի խոժոռի զայն
 իւր աչաց առջև դնողին վրայ... եթէ մեր Աս-
 թուղիկոսը Անդաքեան մըն է այս սկզբունքը ըն-
 դունելուն համար, ուրեմն մեր Պատուելին ալ
 ճիղուիթական մըն է երրորդութիւն ընդունե-
 լուն համար. միաստուածեան մը հոգւոյ անմա-
 հութիւն ընդունելուն համար, Թիւրք մը մի
 Մատուծոյ գոյութիւնը ընդունելուն համար.
 դարձեալ եթէ մեր Ասթուղիկոսը Անդաքեան
 է այս տրամաբանական օրէնքով, ուրեմն մեր
 Պատուելին ալ յիմար մըն է յիմարի պէս տրա-
 մաբանելուն համար, և յիրաւի յիմար մը աս-

կից առաւել ծիծաղելի և անճոռնի տրամաբան
 նութիւն մը չի կրնար յօրինել . . . աղէկ կը լլար
 եթէ Պատուելին ճանչնար իւր տկարութիւնը
 ՚ի մասին տրամաբանութեան, և ճանչնար նաև
 Հայոց Ազգը՝ որն որ ոչ թէ Վաթուղիկոս մը,
 այլ եթէ Պեղաքեան թագաւոր մըն ալ ունե-
 նան զայն առջի հարուածքով վար կառնեն իւր
 գահէն . . . բայց զմեզ եռապատիկ զարմացնող
 մասը սա է թէ՛ ի՞նչ համարձակութեամբ այս
 Պատուելին Աւետարանի քարոզիչ ըլլալը իւր
 վրան առեր է, քանի որ տակաւին ուղիղ դա-
 տողութեան և տրամաբանութեան անտեղեակ է՝

ԵՐԿՐՈՐԴ

Մեր Պղատոնին անճոռնի տրամաբանու-
 թիւնները քանի անգամ որ մեր տեսութեանը ներ-
 կայացան, այնչափ անգամ մեր յիշողութեանը են-
 թակայ եղաւ Պարոն Աւետիսը, որն որ Պէպէ-
 քի Ամերիկացւոց ուսումնարանին մէջ հռչա-
 կաւոր էր իւր տարօրինակ տրամաբանական գը-
 տումներուն համար . խիստ լաւ կը յիշեմ որ
 որ մը երբ ձմեռուան սաստիկութենէն սահմրկ-
 եալ սօսպային շուրջը կանգնած էինք հետեւեալ
 տրամաբանութիւնը ըրաւ, « որովհետեւ » ը-
 սաւ քովինին բոբիկ օտքովը կից մը զարնելո՛
 «կարևոր հարկերը և շարժառիթները զմարդ շար-

ժելու կը ստիպեն, ապա ուրեմն մարդս ինքնին
 անշարժ էակ մըն է», խեղճ տղայ հազիւ այս
 խօսքը լմնցուց քսան բերնէ մէյմէկ ընտիր տիտ,
 դոս ընդունեց . . . ո՞վ կրնար յուսալ բնաւ որ օր
 մը պիտի գայ որ ճիշտ Աւետիսեան օրինաց
 համաձայն տրամաբանութեամբ լի գիրք մը պի-
 տի հրատարակուի . . . խեղճ Աւետիս երանի թէ
 հոս գտնուէիր և զքեզ այս մասին աւելի յա-
 ուաջ մղող դասաստու մը ունենայիր . մեր Սրբազ-
 նագոյն Աթոռղիկոսը հետեւեալ խօսքը խօսեր
 է իւր աշխատութեանը մէջ . «միշտ իմացականու-
 թեաննոր ՚ի նորոյ գաղափար տուողը զգայութիւ-
 նըն է, ինչ որ իմացականութիւննիս կ'իմանայ զգա-
 յութիւններէն կրնդունի և արտաքին գաղա-
 փարները կ'առնէ, և իմացականութիւննիս շատ
 անգամ զգայական բաղձանաց և հաճութեանը
 կը խաբուի և թելադիր կ'ըլլայ կամքին, և
 կամքն ալ ազատութեամբը կսկսի գործելու զգա-
 յական բաղձանաց ախորժեղի երեցածը», (Ա-
 ընս 11—12):

Իմա նայէ սիրելի ընթերցող մեր Պատուե-
 լին այս եզրակացութենէն ի՞նչ հետեւութիւն
 կը հանէ :

«Ըստ իւր Աստուածութեան համար կարկաստա-
 թենէ ճշ կը ճգո՞ւի, որիւ անկախ է որչափ որ երկանաստար ճշ
 ազատ է», (երես 28) է հէ . . . ո՞վ Աստուած ո՞ւր

ենք արդեօք, անգէտ, անուսումն դատողու-
 թենէ զուրկ վայրենի Ամերիկացոց մէջն եմք
 արդեօք, ո՞վ մարդ 'ի սէրն իրաւասիրութեան
 այդ հետեութիւնդ հանած ժամանակդ ո՞ւր
 էիր, այդ հետեութիւնը ի՞նչ համաձայնու-
 թիւն ունի եզրակացութեանը հետ, որո՞ւ արդե-
 օք կլլեցրնել կուզես այսպիսի դեղահատ մը որ
 տղու մը գլխէն ալ մեծ է Չորս դիդ նա-
 յէ անգամ մը. հետեութեանդ ենթակայ ըրած
 եզրակացութիւնդ մէյ մըն ալ աչքէ անցնուր,
 բայց ուշադրութեամբ. քննենք եզրակացութիւ-
 նը. «միշտ իմացականութեան նոր 'ի նորոյ գա-
 ղափար տուողը զգայութիւնն է», ասոր ո՞վ կըր-
 նայ տարակուսիլ քանի որ մարդկային իմացա-
 կանութիւնը մինչև այս օր նոր գաղափար մը
 չստացաւ առանց արտաքին զգայութեան. ինչ
 գիտութեան որ տէր կըլլայ իմացականութիւնը՝
 անպատճառ լսելեաց միջոցաւ կ'ըլլայ, եւ ոչ
 թէ ինքնին, ասանկ չէ՞ մի ո՞՞՞ շխարհ. ինչ գա-
 ղափար որ ձեր իմացականութիւնը շահեցաւ
 զգայութեամբ, այսինքն լսելեաց, տեսանել-
 եաց, հոտոտելեաց, շօշափմանց, և ճաշակելեաց
 միջոցաւ չեղա՞ւ մի, և արդէն իմացականութիւն
 բառը ի՞նչ կրնչանակէ եթէ ոչ իմանալ, որն որ
 չի կրնար յառաջ գալ առանց արտաքուստ պատ-
 ճառի, և այն է զգայութիւն, «Այլ իմացա-

հանութիւննիս շատ անգամ զգայական բաղձա-
 նաց և հաճութեանը կը խաբուի, և ԹԵԼԵ-
 ՂԻՐ կ'ըլլայ կամքին, այս խօսքը լաւ նկատէ
 պատուելի «ԹԵԼԵՂԻՐ ԿԸԼԼԵՅ ԿԸՄԲԻՆ»
 ոչ թէ կը բռնադատէ, և թէ՛ ըստ քու հետե-
 ւութեանդ ինքնիշխան կ'իշխէ. «և կամքն ալ
 ԵՂԵՏՈՒԹԵԼՄԻՐ», «ԵՂԵՏՈՒԹԵԼՄ-
 ԻՐ», աղէկ կարգայ ոչ թէ իբր մեքենայ, ինչ-
 պէս դու կը հետեցրնես. (երես 27): «Ասկըսի
 գործելու զգայական բաղձանաց ախորժելի ե-
 րևցածը»,

Ետ առ ուրեմն քու հետեւութիւնդ թէ՛
 կամքը ազատութիւնը կորսնցուցած չէ ըստ եզ-
 րակացութեան. վասն զի եզրակացութիւնը «և
 կամքը իւր ԵՂԵՏՈՒԹԵԼՄԻՐ ԵՂԵՏՈՒ-
 ԹԵԼՄԻՐ կը գործէ», կ'ըսէ. ետ առ հետեւու-
 թիւնդ, վասն զի եզրակացութիւնը ամենևին
 կամքին սանձը չի յանձներ իմացականութեան,
 այլ լոկ թելադրութիւն մը տուած է անոր,
 «ԹԵԼԵՂԻՐ ԿԸԼԼԵՅ ԹԵԼԵՂԻՐ ԿԸԼԼ-
 ԼԵՅ» Եյսպիսի պարզ եզրակացութենէ մը
 այսպիսի խելացնոր հետեւութիւն մը հանողը
 որքան տեղեակ կրնայ ըլլալ Տրամաբանութեան:
 Բայց Պատուելի, եթէ չես ընդունիր որ իմա-
 ցականութիւնը զգայութեամբ կը հակի, կը
 հակամիտի, կընդունի, կը մերժէ, և այլն. և

եթէ չես ընդունիր որ կամքը կը թելադրուի
 իմացականութենէն, հասցա ինչո՞ւ համար այս-
 չափ քարոզք կը հնջէք մարդոց ԱԿՆՏԹԻՆ
 (զգայութեանը) • ինչո՞ւ կուզէք որ մարդիկ շե-
 ւո՞ գան, որով ընդունին և կամին ձեր քարո-
 զութիւնը • գացէք ուրեմն և դադրեցուցէք
 ձեր աշխատութիւնը • վասն զի կամքը ինքնին
 բոլորովին ազատ է, և բնաւ կարօտութիւն
 չունի իմացականութեան • և հետեւաբար յայնչ
 (լեւեալ) և հրատարակումները (տեսանելեաց) ոչ
 չինչ են • • • • • Արանի թէ այս սկզբունքը դուք
 ալ ընդունած ըլլայիք • ան ատենը՝ բոլոր այս
 աշխատութեանցը հարկաւորութիւն չէր մնար •
 բայց ադէ դուք ձեր ընթացքովը պաշտպանած
 սկզբունքնիդ կը հերքէք, և հակառակորդներ
 նուդ սկզբունքը կը պաշտպանէք :

Աթէ ուզէինք այս մասին Պատուելիին ա-
 մեն մէկ անձոռնի տրամաբանութիւնները մէ-
 կիկ մէկիկ հոս ներկայացընել՝ պիտի ստիպուէ-
 ինք բոլոր գիրքը օրինակել • ապա ուրեմն բաւ
 սեպելով երկու շոշափելի օրինակները ինքզինք-
 նիս և ընթերցողնիս դո՛հ կրնենք :

Իսկ Պատուելիին իմաստակաբանութեան-
 ցը գալով առանց խղճմտանքի կրնանք ըսել, որ
 իւր բոլոր աշխատութիւնը իմաստակաբանու-
 թեան դասատեա՞ մոն է :

Իմաստակարանութիւնը ինչպէս ուրիշ ան-
գամ ալ ըսած ենք, տկար փաստարաններուն
մէկ հատիկ մխիթարութիւնն է. վիճարանու
թեան առարկային վերաբերութիւն չունեցող
ամեն խօսք, հարցում, առաջարկութիւն իմաս-
տակաց սեպհական է գործածելը. հոս անկա-
րէնոր հարցում մը, հոն երկդիմի շփոթ ասաց-
ուած մը, ասդիս խելացնոր կանչուըռտուք մը,
անդին անիմաստ առաջարկութիւն մը, տեղ
տեղ ալ հակասական խօսքեր:

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ԽՕՍՔ ՄԸ

«Եւ զի բերան եր գրէն ինչ իւր կարգաւնն ետէր ճիշտի
չգեցնէ՛ երհոս գլխաւոր պայմաններոս հասար. նախ անոր
հասար որ գրէն ՄԼԾ, ունենին նկատած ինչպէս ճշար-
տութեան?»

Չարմանք. ԲԻՉ մը կարդալով ինչպէս
կորողացեր է ԳԲԲՆ ՄԼԾ, ճշմարտութեան
նկատում չըլլալը ստուգելու:

ԱՆԿԱՐԵԻՈՐ ՀԱՐՅՈՒՄ ՄԸ

«Եւ ինչ պարտաւորութիւնն ինչ ճիշտի զայս որիչ ճարտ ճի-
տայ յանջրտնիւնը կրել յանջնաւորութեան է պրոպագանդա» (Մըր-
բազնագոյն Վաթողիկոսին գրքին համար կ'ըսէ)
ամեն մարդ քեզի պէս մարդարէ՞ գիտցար Պա-
տուելի՞ որ առանց գիրք մը ամբողջ կարդալու,

և կամ քեզի պէս քիչ մը կարդալով գրքին պարունակութեանը տեղեակ ըլլայ • դարձեալ ի՞նչ կուզես, ան չի կարդան քու կողմի կարդան Պատուելի • առանց ան կարդալու մարդիկ ի՞նչ պէս պիտի կարենան քու ճնաշխարհիկ պատգամներուդ վստահիլ :

ԽԵԼԱՅՆՈՐ ԿԱՆՉՈՒԸՌՏՈՒՔ ՄԸ

“Եւ զնոք զճապէս խաբուած էնք ելիւ առ զերէր նախարինք զէն ճանկնար շայկազեան լեզուին և ազգին” • զարմանք Պատուելի • շայկաբանուէ կողմանէ ե՞րբ գերազանցեցիր շայոց շայրապետը • և անկից առաւել ե՞րբ տեղեակ եղար շայոց ճաշակին • միթէ գայլը կրնայ ոչխարին ճաշակը գիտնալ • և ծաղրելի չըլլար եթէ ըսէ “Նշքայր ոչխար • այդ դաշտին խորը քա ճաշակիդ տղէկ չէ” • գայլին նպատակը կամացուկ մը կարծեմ կը նշմարես պատուելի :

ԱՆԻՄԱՍ ԱՍԱՑՈՒԱԾ ՄԸ

“Յոսանէ որ այս դիւրողութեաները Երեւելիսպոստին յորտը հանգչեցընեն • և այստեղեղե իրենց ցաւ ընէ Քրօնեա խանդից զիլ որեւա՞ծ բաժանումները ?” :

Նարեսիրա Պատուելի • գիտես որ Երբեպիսկոպոսը Նրօթէսթանդից բաժանմանը վրայ ամենևին չի ցաւիր • այլ իւր ցաւը և մտքին անհանդատութիւնը իւր զաւկըներուն իրենց

մայրենի Ազգէն և Ակեղեցիէն բաժնուելնին է :
 Արդ՝ եթէ այդչափ կը փափաքիս զայն ցաւերէ
 և մտատանջութիւններէ ազատելու , ելն՛ր ,
 հեռացի՛ր , և ալ ևս մի՛ ջանար անոր հօտը
 պառակտելու , բայց քանի որ աս չես ըներ , քու
 ցաւակցութիւնդ անխմաստ է . և դերասանի մը
 ցուցուցած զայրոյթէն առաւել ազդեցութիւն
 չի կրնար ունենալ :

Ար յուսամ որ խոհամիտ ընթերցողք , այս
 յօդուածովս պիտի բաւականանան համոզուել
 լու , մեր Պղատոնին դրքին վրայ ըրած երկ
 ըորդ դիտողութիւններնուս , այսինքն թէ՛
 «Վիրքը լեցուն է խաբէական ձեռնարկութիւն
 ներով , անճոռնի տրամաբանութիւններով , և
 իսկական իմաստակութեամբ » :

Տեօրակիս 23 երրորդ երեսին 16 երրորդ
 տողին մէջի յաջորդ բառը նախորդ պիտի ըլլայ :

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a separate section of text.

Ազգայնոց գիտելի ըլլայ, որ մենք
 մեր ներկայ աշխատութիւնը պիտի
 կարենամք չորս տետրակով լրմնցը-
 նելու հետզհետէ և շուտով, միայն
 թէ՛ կը խնդրենք որ Ազգայինք ալ
 մեր աշխատութիւնը արդիւնաւոր
 ընելու համար՝ այս մասին մէջ մե-
 զի օգնական ըլլան, որով և մենք մեր
 կողմանէ երախտապարտ պիտի ըլ-
 լանք իրենց:

3221

3123